

VEREJNÉ KOMPENZAČNÉ MECHANIZMY A ICH UPLATŇOVANIE PRI VEREJNOPROSPEŠNÝCH FUNKCIÁCH LESA: PRÍKLADY ZO SLOVENSKA A ZO ZAHRANIČIA

MIROSLAV KOVALČÍK, ZUZANA SARVAŠOVÁ, MARTIN MORAVČÍK,
ZUZANA MACKOV

Národné lesnícke centrum - Lesnícky výskumný ústav Zvolen, T. G. Masaryka 22, SK – 960 92 Zvolen,
e-mails: mkovalcik@nlcsk.org; sarvasova@nlcsk.org; moravcik@nlcsk.org; mackov@nlcsk.org

KOVALČÍK M., SARVAŠOVÁ Z., MORAVČÍK M., MACKOV Z.: Public compensation mechanisms and their implementation in public forest functions: Slovak and foreign examples. Lesn. Čas. – Forestry Journal, **57**(4): 282–287, tab. 1, ref. 17. Discussion paper. ISSN 0323 – 1046.

Compensation mechanisms for non-market goods and services are economic instruments, which aim is to internalize environmental costs by financial initiatives. They should allow the service provider to cultivate forest without the costs incurred, which are disproportionately. Papers deals with the classification of financial mechanisms, there are a large number of typologies. They are based on different principles by which individual instruments are divided into groups. On the ground of three-level typology of financial mechanisms, there are public (state), mixed (public-private) and private (market) mechanisms. Public financial mechanisms include public instruments, which consist of negative incentives (taxes, fees and others) and positive incentives (grants and subsidies). Mixed public-private financial mechanisms reflect state interventions, which are voluntary (public-private contracts) or they are aimed at creating new markets for the externalities of forest ecosystems (tradable permits). Private financial mechanisms include all market solutions, which are developed within specific public interventions. Advantages, disadvantages and practical implementation of public compensation mechanisms in Slovakia are described in the paper more in detail.

Key words: *Compensation mechanisms, integration of public forest functions*

Kompenzačné mechanizmy za netrhové tovary a služby predstavujú ekonomický nástroj, ktorý má za cieľ internalizovať environmentálne náklady prostredníctvom finančných výhod. Umožňujú poskytovateľovi služieb pestovať les bez vzniknutých nákladov, ktoré sú neprimerané. Príspevok sa zoberá klasifikáciou finančných mechanizmov, ktoré tvoria veľký počet typológií. Tieto sú založené na rozdielnych princípoch, podľa ktorých sa jednotlivé nástroje zatriedujú do skupín. Na základe trojstupňovej typológie finančných mechanizmov rozlišujeme verejné (štátne), zmiešané (verejno-súkromné) a súkromné (trhové) mechanizmy. Verejné finančné mechanizmy zahŕňajú verejné nástroje, ktoré sa delia na negatívne stimuly (dane, poplatky a iné) a pozitívne stimuly (granty a subvencie). Zmiešané verejno-súkromné mechanizmy zahŕňajú dobrovoľné štátne zásahy (verejno-súkromné kontrakty), alebo sú zamerané na vytváranie nových trhov pre externality lesných ekosystémov (obchodovateľné povolenia). Súkromné finančné mechanizmy zahŕňajú všetky trhové riešenia, ktoré sa rozvíjajú v rámci špecifických štátnych intervencií. Príspevok popisuje detailnejšie výhody, nevýhody a praktické príklady verejných mechanizmov na Slovensku.

Kľúčové slová: *kompenzačné mechanizmy, integrácia verejnoprospešných funkcií lesa*

1. Úvod

Slovenské lesné hospodárstvo je založené na trvalo udržateľnom zabezpečovaní všetkých funkcií lesa. Pro-

dukcia trhových statkov ako drevo alebo právo poľovníctva podlieha trhovému mechanizmu so všetkými jeho výhodami a nevýhodami. Poskytovanie verejnoprospešných

funkcií podľa teórie verejných statkov naproti tomu predstavuje zlyhanie trhu, ktoré by mal riešiť štát pomocou opatrení verejnej politiky (ŠÁLKA 2008). Teoreticky môže ísť o štátny motivačný systém založený na tzv. Pigouovej dotácii (PIGOU 1932), ktorá má motivovať lesné podniky k optimálnemu zabezpečeniu verejnoprospešných funkcií lesa. Ďalší spôsob ako zabezpečiť verejnoprospešné funkcie spočíva vo využití tzv. Coaseho teorému (COASE 1960), ktorý hovorí o priradení jasných vlastníckych práv k verejnoprospešným funkciám. Priradenie vlastníckych práv k verejnoprospešným funkciám lesov by umožnilo vyjednávanie medzi poskytovateľmi a spotrebiteľmi verejnoprospešných funkcií lesov, teda ich integráciu do trhového mechanizmu (MAVSAR *et al.* 2008).

Kompenzačné mechanizmy za netrhové statky a služby sú väčšinou ekonomické nástroje, ktoré majú za cieľ internalizovať environmentálne náklady alebo náklady na plytvanie prostredníctvom finančných iniciatív. Mali by umožniť poskytovateľovi služieb (vlastníkovi lesa), byť schopný obhospodarovať les bez vzniknutých nákladov, ktoré sú neprimerané získaným benefitom, ale to nevyhnutne neznamená, že je možná alebo žiaduca platba plnej hodnoty lesných statkov a služieb.

Príspevok sa zaoberá klasifikáciou kompenzačných mechanizmov podľa rôznych kritérií a podrobnejšie analyzuje vybranú skupinu – verejné kompenzačné mechanizmy – a ich uplatňovanie na Slovensku a v zahraničí.

2. Problematika

Platobné mechanizmy za netrhové statky a služby sú väčšinou ekonomické nástroje, ktoré majú za cieľ internalizovať environmentálne náklady alebo náklady na plytvanie prostredníctvom finančných iniciatív. Mali by umožniť poskytovateľovi služieb (vlastníkovi lesa), byť schopný obhospodarovať les bez vzniknutých nákladov neprimerané získaným osobným benefitom, ale to nevyhnutne neznamená, že je možná alebo žiaduca platba plnej hodnoty lesných statkov a služieb (REPORT TO THE STANDING FORESTRY COMMITTEE, 2008).

Pre klasifikáciu platobných, resp. finančných mechanizmov existuje a sa používa veľký počet typológií. Zakladajú sa na rôznych princípoch podľa ktorých sú jednotlivé nástroje rozdelené do skupín. Kompletný prehľad uvádza MAVSAR *et al.* (2008):

Klasifikácia podľa zamerania (JOHNSON *et al.* 2001, POWELL *et al.* 2002):

- Samo-organizované súkromné dohody
- Otvorené obchodné schémy
- Verejné platobné schémy

Klasifikácia ekonomických inštrumentov (MENDES 2002):

- Súkromné nástroje
- Zmiešané verejno-súkromné nástroje
- Verejné nástroje

Klasifikácia finančných nástrojov za vodohospodárske služby (SMITH *et al.* 2006):

- Súkromné platobné schémy
 - Obchodné schémy
 - Certifikačné schémy na environmentálne statky
 - Verejné platobné schémy
- Trojstupňová typológia politických nástrojov (JANN 1981, MAYNTZ 1987, BEMELMANS-VIDEC *et al.* 1998, WEISS 2000):
- Regulačné nástroje – direktívne pravidlá, zakazujúce pravidlá, povolenia
 - Ekonomické (finančné, fiškálne) nástroje – negatívne motivácie (dane), pozitívne stimuly (subvencie), kontraktačné akcie, ponuka infraštruktúry, nákup statkov a služieb štátom, trhová rekreácia
 - Informačné nástroje – zabezpečovanie informácií, plánovanie, presviedčanie, symbolické odmeny, príklady

Tradičné a súčasné politické nástroje (CUBBAGE *et al.* 2007):

- Tradičné politické nástroje – regulácia, vzdelávanie a výskum, ochrana, podpora
- Súčasná inovácia – trhové mechanizmy, nové trhové prístupy, vládne vlastníctvo, trhový predaj a produkcia, medzinárodné procesy trvalo udržateľného obhospodarovania

MAVSAR *et al.* (2008) vo svojej štúdii aplikuje trojstupňovú typológiu finančných mechanizmov, ktorá vyplýva z charakteristík centralizovaných a decentralizovaných nástrojov a zahŕňa už existujúce trhové riešenia pre lesné statky a služby. Rozlišuje verejné (štátne), miešané (verejno-súkromné) a súkromné (trhové) mechanizmy:

1. Verejné finančné mechanizmy: táto kategória zahŕňa čisto verejné nástroje Pigouovského typu a skladá sa z negatívnych podnetov (dane, poplatky a zafazenia) a pozitívnych podnetov (dotácie a subvencie).
2. Zmiešané verejno-súkromné finančné mechanizmy: pod touto kategóriou sa zobrazujú štátne intervencie Coasianského typu, ktoré sú dobrovoľnej povahy (verejno-súkromné kontrakty) alebo zamerané na vytvorenie nových trhov pre externality lesných ekosystémov (obchodovateľné povolenia).
3. Súkromné finančné mechanizmy: táto kategória zahŕňa všetky trhové riešenia, ktoré sú vyvinuté v rámci špecifických verejných intervencií. Verejní alebo súkromní aktéri môžu používať tieto mechanizmy, ktoré zahŕňajú obchod so statkami a službami, nákup alebo prenájom pôdy, sponzorovanie alebo označovanie.

3. Materiál a metodika

Pri analýze súčasného stavu uplatňovania verejných kompenzačných mechanizmov sa uplatnili metódy kvalitatívnej a kvantitatívnej analýzy aktuálnych koncepcných a strategických dokumentov na úseku lesného hospodárstva. Na zlepšenie spoľahlivosti a platnosti získaných výsledkov sa v odôvodnených prípadoch uplatnili metódy štandardizovaných rozhovorov a diskusií s účasťou všetkých relevantných zainteresovaných strán.

Tabuľka 1. Klasifikácia kompenzačných, resp. finančných mechanizmov**Table 1.** Classification of compensation or financial mechanisms

Typ ¹⁾	Mechanizmus ²⁾	Príklady ³⁾
Verejné mechanizmy ⁴⁾	Dane, poplatky a zaťaženia ⁵⁾	Dane, oslobodenie od dane, osobitné dane, poplatky a zaťaženie užívateľov, napr. za pitnú vodu, turistiku, ťažbu nerastných surovín atď. ⁶⁾
	Subvencie ⁷⁾	Subvencie, napr. za obnovu prírody blízkyh alebo zmiešaných lesov, edukačné aktivity atď. ⁸⁾
Zmiešané verejno-súkromné mechanizmy ⁹⁾	Verejno-súkromné zmluvy ¹⁰⁾	Ochrana prírody na báze dobrovoľných zmlúv ¹¹⁾
	Obchodovateľné povolenia (cap and trade schemes) ¹²⁾	Schémy obchodu s emisiami ¹³⁾
Súkromné mechanizmy ¹⁴⁾	Nákup statkov a služieb ¹⁵⁾	Výkup plodov, vstupné poplatky, licencie na zber húb a lesných plodov, poľovné licencie, atď. ¹⁶⁾
	Nákup pôdy ¹⁷⁾	Nákup pôdy na špecifické účely ako ochrana pitnej vody, ochrana prírody, nákup práv rozvoja ¹⁸⁾
	Prenájom pôdy ¹⁹⁾	Prenájom pôdy na špecifické účely ²⁰⁾
	Eko-sponzoring ²¹⁾	Eko-sponzoring podnikateľov na obchodné účely, napr. sponzoring zalesňovania, udržiavanie prírodných monumentov, projekty ochrany prírody a obnovy, atď. ²²⁾
	Dary ²³⁾	Dary súkromných osôb, napr. na projekty ochrany prírody, sponzorstvo stromov alebo ochranných oblastí, dobrovoľná práca, atď. ²⁴⁾
	Certifikácia ²⁵⁾	Certifikácia trvalo udržateľného obhospodarovania lesov, organickej produkcie, regionálnych zdrojov produktov, atď. ²⁶⁾

Zdroj – Source: MAVSAR et al. (2008)

¹⁾Type, ²⁾Mechanism, ³⁾Examples, ⁴⁾Public (state) mechanisms, ⁵⁾Taxes, fees, charges, ⁶⁾Taxes, tax exemption, special taxes, fees, for example, for drinking water, tourism, mining of mineral resources, etc., ⁷⁾Subsidies, ⁸⁾Subsidies, for example, for regeneration of nature friendly or mixed forests, education activities, etc., ⁹⁾Mixed (public-private) mechanisms, ¹⁰⁾Public-private contracts, ¹¹⁾Nature conservation based on voluntary agreements, ¹²⁾Tradable permits (cap and trade schemes), ¹³⁾Emissions trading schemes, ¹⁴⁾Private (market) mechanisms, ¹⁵⁾Product and service purchase, ¹⁶⁾Purchase of fruits, admission fees, licenses for mushroom and forest fruit picking, hunting licenses, etc., ¹⁷⁾Land purchase, ¹⁸⁾Land purchase for specific purposes as protection of drinking water, nature protection, purchase of development right, ¹⁹⁾Land lease, ²⁰⁾Land lease for specific purposes, ²¹⁾Eco-sponsoring, ²²⁾Eco-sponsoring of entrepreneurs for business purposes, for example, sponsoring of afforestation, maintaining natural monuments, projects of nature conservation and regeneration, etc., ²³⁾Donations, ²⁴⁾Donations from private sector, for example, projects of nature conservation, tree or protected areas sponsoring, volunteering, etc., ²⁵⁾Certification, ²⁶⁾Certification of sustainable forest management, organic production, regional product's sources, etc.

V rámci kvalitatívnej analýzy sa takisto zhodnotili súčasné a predpokladané potreby zlepšenia uplatňovania verejných kompenzačných mechanizmov na Slovensku. Systém subvencií, náhrad ujmy a oslobodenie od dane uplatňovaný na Slovensku sa konfrontoval s nárokmi na poskytovanie a využívanie nedrevných produktov a verejnoprospešných služieb lesným hospodárstvom, ktoré sa neustále zvyšujú. Navrhovaná metodológia riešenia uplatňovania verejných kompenzačných mechanizmov je v súlade s postupmi uplatňovanými v medzinárodnom lesníckom výskume najmä v súvislosti s národnými lesníckymi programami a pri vypracúvaní rôznych nadnárodných štúdií.

4. Výsledky

4.1. Dane, poplatky a zaťaženia

Charakteristika:

Dane sú platby fyzických alebo právnických osôb, ktoré sú vynútiteľné, nenávratné, zákonom určené a pravidelne sa opakujúce, a ktoré vyberá štát a orgány

miestnej samosprávy v prospech verejných rozpočtov a účelových fondov na úhradu verejných výdavkov vo vopred určenej výške a s presne určeným termínom splatnosti. Zvyčajne platba uvalená vládou sa nazýva daň, vrátane daní v najužšom zmysle ako dane z príjmu, vlastníctva nehnuteľnosti, dane z pridanej hodnoty, ale aj poplatky a zaťaženia, ktoré sú uložené na určité verejné služby. Tieto termíny sa nepoužívajú súdržne. Diferenciácia daní alebo oslobodenie od dane môže byť chápaná ako zmiešaná forma dane a podpory, ak nejaké subjekty alebo správanie sa uprednostňuje.

Dane predstavujú dôležitú príjmovú položku štátneho rozpočtu, sú dôležitým nástrojom makroekonomickej regulácie ponuky a dopytu a stimulátorom ovplyvňovania rôznych aktivít podnikateľských subjektov a obyvateľstva. Miera úspešnosti uplatnenia daní vo funkcii ekonomického nástroja závisí od vhodnej konštrukcie samotného daňového systému a od vhodného prepojenia daní na ostatné ekonomické nástroje hospodárskej, sociálnej a ekologickej politiky (HAJDÚCHOVÁ 2005).

Okrem finančnej funkcie pre štát, majú dane aj funkciu kontroly určitého správania sa: jedno z takýchto opatrení je používanie *environmentálnych daní* (eko-dane, ekologické zdanenie), ktoré podporujú ekologický trvalo udržateľné aktivity.

Silné stránky:

- Jednoduché formy daní sú jednoducho aplikovateľné a administratívne
- Vyňatie z dane fungujú ako stimuly a sú relatívne lacné, pretože nie všetky náklady sa musia neutralizovať
- Účelovo viazané dane môžu vybudovať fondy na opatrenia manažmentu lesov, sú často lepšie akceptované pretože je stanovený explicitný účel zbieraných peňazí
- Eko-dane na zdroje súvisiace s lesom odradzujú využívanie lesa, ale keď sú uvalené na nelesné zdroje majú zatriktívniť lesné zdroje pri vzájomnom porovnaní
- Environmentálne banky používajú trhové mechanizmy, ktoré umožňujú efektívne zabezpečovanie služieb súvisiacich s lesom a ponúkajú nové trhové možnosti vlastníkom pôdy

Slabé stránky:

- Jednoduché dane nezabezpečujú fondy, ktoré sú priamo vhodné pre lesnícke opatrenia
- Oslobodenie od dane je relatívne lacné ale nie je vysoko efektívne
- Limitovaná akceptovateľnosť nových daní
- Nízka politická váha lesníckeho sektora pri lobbingu za eko-dane alebo pri reforme zelených daní
- Náklady na administráciu environmentálnych bánk

Aplikovateľnosť na netrhové statky a služby:

Dane sú aplikovateľné na väčšinu úžitkov lesa, avšak ako jednoduché dane na obchodované statky a služby nie sú uskutočniteľné. Môžu byť aplikované, avšak vo forme oslobodenia od dane alebo ako účelovo viazané dane, ktoré plnia fondy investujúce do lesov prostredníctvom subvencií alebo verejno-súkromných kontraktov.

Možnosť uplatnenia, resp. ich uplatňovanie na Slovensku:

Podľa zákona o lesoch č. 326/2005 Z. z., môžu byť lesy vyhlásené za ochranné alebo osobitného určenia, ak plnia špecifické ciele vo verejnom záujme. Za účelom kompenzácie obmedzeného využívania vlastníkom sú oslobodení obhospodarovatelia lesov od dane z nehnuteľnosti za tieto lesy.

Oslobodenie od dane uplatňovať naďalej na všetky polyfunkčné lesy na Slovensku. Nová kategorizácia lesov by sa robila v rámci obnovy LHP, kde by sa zohľadnili aj požiadavky a predstavy vlastníka lesa a oslobodenie od dane na polyfunkčné lesy by nasledovalo po obnove LHP v danom LHC, resp. LUC.

Príklady uplatňovania v zahraničí:

Zelená daň – Chorvátsko (MAVSAR *et al.* 2008)

V Chorvátsku sa používa špeciálna daň na financovanie „fondov nedrevných lesných funkcií“, ktoré sú spravované štátnou lesnou spoločnosťou a používajú sa na zlepšenie chátrajúcich lesov. Daň je vo výške 0,07 % z príjmu súkromných spoločností, čo činí okolo 45 mil. eur ročne. Tieto peniaze sa používajú na zúrodňovanie degradovaných krasových pôd na lesy, financovanie spoločenstiev a výskumu. Od roku 2008, takisto malí vlastníci lesa môžu získať príspevok z fondu na výstavbu ciest a zalesňovanie.

Príklady uplatňovania na Slovensku

Zníženie daní na lesy pre výskum: Pro Populo, a. s.

Majitelia hospodárskych lesov platia samospráve daň z lesných pozemkov vo výške 0,25 %. Obce ako správcovia dane majú podľa zákona možnosť zvýšiť alebo znížiť túto sadzbu koeficientom a upraviť až na 20-násobok, čo v konečnom dôsledku môže byť aj viac ako 5 %. V prípade vyhlásenia časti lesných pozemkov (napr. výskumný objekt o rozlohe 1 000 ha), za lesy osobitného určenia, kategórie g) určené na lesnícky výskum a lesnícku výučbu, je možné výskumnú funkciu lesov v objekte ohodnotiť neodvedenou daňou obciam v hodnote 100 – 500 tis. Sk.

4.2. Subvencie

Charakteristika:

Dotácie alebo subvencie sú vládne platby jednotlivcom alebo právnym subjektom bez priameho dôvodu. Väčšinou sa jedná o pomoc alebo podporu z verejných prostriedkov, ktoré sú viazané na určité požiadavky a zamerané v prospech žiaduceho správania. Odlišnosť oproti kontraktu je v tom, že subvencie sú vyplatené všetkým subjektom, ktoré plnia určitý súbor požiadaviek, štát nemôže rozhodovať o jednotlivých projektoch. Forma subvencie alebo podpory je mnohoraká, zahŕňa priame platby, zvýhodnené úrokové sadzby pri úveroch, štátne garancie alebo oslobodenie od dane (nepriame dotácie).

Dotácie alebo subvencie môžu byť nastavené tak, aby korigovali zlyhania trhu, t. j. podporili sociálne prospešné správanie ako, napr. obchod s environmentálne prijateľnými produktmi (Pigouvské subvencie). Môžu byť používané na stimulovanie ekonomických aktivít vo vidieckych znevýhodnených regiónoch za účelom vyrovnáť vplyv regionálnych rozdielov. Ďalej, môžu pomôcť naštartovaniu podnikania prostredníctvom podpory inovácií vo fáze vývoja. Okrem toho subvencie sú často odôvodniteľné sociálnymi dôvodmi, napr. ochranou domáceho priemyslu a pracovných miest. Avšak skryté dôvody za subvenciami sú často viazané na účely hľadania rent pre verejných a súkromných aktérov. V skutočnosti sú subvencie pridelované vplyvným priemyselným odvetviam alebo voličským skupinám a často nie sú transparentné. A tak subvencie sú často neefektívne a kritizované ekonómami (MAVSAR *et al.* 2008).

Silné stránky:

- Subvencie sú jednoducho aplikovateľné
- Subvencie fungujú ako iniciatíva a nie sú preto drahé

Slabé stránky:

- Subvencie nie sú často efektívne pri ich praktickej aplikácii kvôli ziskovému správaniu sa verejných a súkromných aktérov
- sú rozmiestňované neracionálne
- subvencie zvyčajne dostávajú podniky, ktoré sa k nim vedia dostať – čo negatívne ovplyvňuje menšie podniky

Aplikovateľnosť na netrhové statky a služby:

Subvencie sú v princípe aplikovateľné na všetky formy manažmentu namiesto toho, aby boli zamerané na zabezpečovanie určitých služieb. To je preto, lebo skutočné zabezpečovanie týchto je často komplikované vyhodnotiť. Podporované formy manažmentu sa zdajú byť spojené so zabezpečením požadovaných sociálnych úžitkov. Táto praktika zlacňuje mechanizmus ale predpokladá sa aj, že je menej transparentný. Efektívnosť potom závisí (medzi inými aspektmi ako, napr. efekt módnej tendencie) na tom, ako dobre podporená forma manažmentu v skutočnosti zvýši zabezpečovanie požadovanej služby (MAVSAR *et al.* 2008).

Možnosť uplatnenia, resp. ich uplatňovanie na Slovensku:

V rámci programu rozvoja vidieka sa uplatňujú subvencie na lesné pozemky v rámci NATURY 2000 a lesnícko-environmentálne platby. Na NATURU 2000 je celkovo alokovaných 7,1 mil. € (ročne 44,06 €/ha) a na lesnícko-environmentálne platby 24,4 mil. € (ročne 55,58 €/ha).

Možnosť uplatnenia subvencií by bola na vybrané výkony pre zabezpečenie určitých verejnoprospešných funkcií lesa, kde nie je možné presne vyšpecifikovať všetky potrebné práce (napr. údržba ciest, ochranné pásy okolo potokov a pod.) a je ich ťažko kontrolovať. Subvencie by dostávali všetci obhospodarovatelia lesov. Splnenie podmienok by sa sledovalo pri obnove LHP a boli by možné nesystematické kontroly zo strany obvodných lesných úradov, resp. Pôdohospodárskej platobnej agentúry.

Príklady uplatňovania v zahraničí

Subvencie na archeologické miesta a prírodné monumenty – Švédsko (MAVSAR *et al.* 2008)

Švédsko ponúka subvencie na zachovanie biodiverzity, pôvabu krajiny a historických a archeologických miest. Podľa zákona o lesoch je pokrytá časť nákladov na zachovanie kultúrnych a historických miest v lesoch.

Príklady opatrení v rámci PRV 2007 – 2013 (REPORT TO THE STANDING FORESTRY COMMITTEE, 2008)

Cyprus

Na Cypre existujú plány na zavedenie verejných platobných schém na päťročné záväzky zamerané na zvyšovanie biodiverzity a boj s eróziou pôdy a na reguláciu vody.

Francúzsko

Francúzsko poskytuje subvencie na NATURU 2000 a na predchádzanie prírodným nebezpečenstvám. Lokálna riadiaca komisia ustanoví „cieľový dokument“ špecifický pre NATURU 2000, kde sú definované neproduktívne opatrenia užitočné pre obnovu biodiverzity. Súkromno-verejné zmluvy na tieto opatrenia sú financované prostredníctvom národných verejných subvencií a kofinancované prostredníctvom Programu rozvoja vidieka v celkovej sume asi 40 mil. € na roky 2007 – 2013.

Ďalšie opatrenie je predchádzanie erózií. Pôvodná stratégia nákupu pôdy v horských oblastiach ohrozených eróziou za účelom ich zalesnenia, sa zmenila na financovanie opatrení vhodných na prevenciu pred prírodnými nebezpečenstvami v horských lesoch. Prostredníctvom Programu rozvoja vidieka sú podporované špecifické opatrenia vo výške 10 mil. € na roky 2007 – 2013.

Z Programu rozvoja vidieka je možné podporiť aj prípravu stratégií multifunkčných lesov ako dôležitého nástroja na zainteresovanie stakeholderov a na dialóg, ktoré sú nevyhnutné pre zmluvné procesy na lokálnej úrovni.

Írsko

V Írsku sa v rámci Programu rozvoja vidieka uplatňujú verejné platobné schémy na ochranu pôdy.

Veľká Británia – Wales

Uplatňujú sa grantové schémy zamerané na prípravu hospodárskych plánov vrátane verejných konzultácií a ich posúdenia u organizácií zaoberajúcich sa kultúrnym dedičstvom.

Španielsko

Program rozvoja vidieka sa používa ku aplikácii verejných a verejno-súkromných mechanizmov za účelom podporiť vlastníkov pôdy za ochranu biodiverzity, regulácie klímy, udržiavanie kvality ovzdušia a vôd, ochrany pôdy, sekvestráciu uhlíka, rekreáciu a turizmus.

Príklady uplatňovania na Slovensku

Lesnícko-environmentálne platby – PRV 2007 – 2013

Firma PLILLBAN dry board s r. o., Ruské Pekľany podala žiadosť o lesnícko-environmentálne platby na výmere 40,82 ha (obhospodarovateľ uživa celkom 762,45 ha). Podľa prílohy rozhodnutia o schválení LEP za r. 2008 – v špecifikácii platieb je uvedených 54,47 €/ha.

5. Diskusia a záver

Na zabezpečenie spoločenskej objednávky na funkcie netrhového charakteru slúži v súčasnosti na Slovensku systém subvencií, náhrad ujmy, oslobodenie od dane. Zatiaľ však tento systém nemožno považovať za plne funkčný. Pretože nároky na poskytovanie a využívanie nedrevných produktov a verejnoprospešných služieb lesným hospodárstvom sa budú neustále zvyšovať, treba hľadať ďalšie možnosti lepšieho zhodnocovania jeho potenciálu a ďalšie spôsoby zvyšovania produkcie a jej poskytovania za finančnú náhradu. K tomuto treba dosiah-

nuť celospoločenský konsenzus pri formovaní *systému ekonomického zabezpečenia spoločenskej objednávky na doposiaľ neobchodované ekologické a sociálne funkcie lesov poskytované lesným hospodárstvom*. Možno to zabezpečiť najmä vypracovaním a uplatňovaním zodpovedajúcich marketingových, ekonomických, finančných a politických opatrení a nástrojov.

Riešením problému kompenzácie za poskytovanie nedrevných produktov verejnoprospešných funkcií lesa sa v súčasnosti už zaoberajú najvýznamnejšie lesnícke globálne i celoeurópske procesy a organizácie. V Akčnom pláne EÚ pre lesy sa uvádza, že „*Lesy plnia mnohé funkcie, ktoré sa nezohľadňujú v cenách obchodovaného drevného a nedrevného tovaru. Preto treba stanoviť celkovú hodnotu lesov a ich funkcií a vytvoriť a uplatňovať nástroje na kompenzáciu neobchodovaných tovarov a služieb*.“ V rezolúcii V2 Ministerskej konferencie o ochrane lesov v Európe konanej vo Viedni v roku 2003 sa ministri zodpovední za lesy dohodli, že „*Treba sa zamerať na spoločné prístupy pri praktickom oceňovaní celého rozsahu nedrevných tovarov a služieb a zlepšovať podmienky pre ich trhovú realizáciu*“. Zhodli sa na tom, že „*Ekonomická životaschopnosť je kľúčovým pilierom trvalo udržateľného obhospodarovania lesov a má rozhodujúci význam pre udržanie a mnohostranný úžitok lesov pre spoločnosť*“. Tieto politické deklarácie a rozhodnutia sa už konkrétne prejavili vo finančnom rámci EÚ na roky 2007 – 2013, keď v nariadení o podpore rozvoja vidieka prostredníctvom Európskeho fondu na rozvoj vidieka sa umožňujú napríklad platby v rámci NATURA 2000 a lesnícko-environmentálne platby. Pracovná skupina EHK OSN v roku 2006 vypracovala štúdiu: „*Pravidlá pre platby za ekosystémové služby pri integrovanom manažmente vodných zdrojov*“. Ďalej sa pri Stálom lesníckom výbore Európskej komisie vytvorila na roky 2007 – 2009 pracovná skupina pre hodnotenie a metódy kompenzácie nedrevných lesných produktov a služieb (MORAVČÍK *et al.* 2008).

Integrácia verejnoprospešných funkcií do trhového mechanizmu predstavuje jednu z možností inovatívneho prístupu v tejto oblasti. Lesné podniky v Európe vyvíjali a vyvíjajú snahu získať platby za poskytovanie úžitkov pre spoločnosť. Stratégie začlenenia verejnoprospešných funkcií do trhu vyžadujú zásadné ingerencie štátu.

Podakovanie

Táto publikácia vznikla vďaka podpore v rámci operačného programu Výskum a vývoj pre projekt: Centrum excelentnosti: Adap-

tívne lesné ekosystémy, aktivita 4.3: Integrácia verejnoprospešných funkcií lesa do trhového mechanizmu ITMS: 26220120006, spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

Literatúra

- BEMELMANS-VIDEC M., RIST L., VEDUNG R.C., 1998: Carrots, Sticks, and Sermons: Policy Instruments and Their Evaluation. Transaction Publisher, New Brunswick, NJ.
- COASE R. H., 1960: The problem of social cost. In: *Journal of Law and Economics*, zv. 3, p. 1-44.
- CUBBAGE, F., HAROU, P., SILLS E., 2007: Policy instruments to enhance multi-functional forest management. *Forest Policy and Economics*, vol. 9, Issue 7, April 2007, p. 833-851.
- HAJDÚCHOVÁ I., 2005: Daňová reforma SR a jej vplyv na ekonomiku lesných podnikov. In: *Financovanie 2005. Lesy Drevo*, medzinárodná vedecká konferencia, Zvolen: TU Zvolen, CD ROM, 7 s., nestr., ISBN 978-80-228-1520-9.
- JANN W., 1981: Kategorien der Policy-Forschung. *Speyerer Arbeitshefte* 37. Speyer: Hochschule für Verwaltungswissenschaften.
- JOHNSON N., WHITE A., PERROT-MAITRE D., 2001: Developing Markets for Water Services from Forests: Issues and Lessons for Innovators. Washington D.C.: Forest Trends, World Resources Institute, the Katoomba Group.
- MAYNTZ R., 1987: Politische Steuerung und gesellschaftliche Steuerungsprobleme – Anmerkungen zu einem theoretischen Paradigma. In: *Jahrbuch zur Staats- und Verwaltungswissenschaft*, Band 1. Baden-Baden: Nomos.
- MAVSAR R. *et al.*, 2008: Study on the Development and Marketing of Non-Market Products and Services, DG AGRI, Study Contract N: 30-CE-0162979/00-21, Study report, November 2008, 127 pp.
- MENDES A., 2002: Economic Instruments for National Forest Programmes. In: TIKKANEN I., GLÜCK P., PAJUOJA H., 2002: Cross-Sectoral Policy Impacts on Forests. *EFI Proceedings* No. 46. European Forest Institute. Joensuu.
- MORAVČÍK M. *et al.*, 2008: Stratégia rozvoja lesníctva. Správa za úlohu riešenú v roku 2008 v rámci kontraktu, ktorý bol uzavretý medzi MP SR a NLC, Zvolen, 85 s.
- PIGOU A.C., 1932: *The Economics of Welfare*. 4. vydanie, London, 192 p.
- POWELL I., WHITE A., LANDELL-MILLS N., 2002: Developing Markets for the Ecosystem Services of Forests. Washington D.C.: Forest Trends, 12 pp.
- Report to the Standing Forestry Committee, 2008: Valuation and Compensation Methods for Non-wood Forest Goods and Services, Report of the Standing Forestry Committee ad hoc Working Group on Valuation nad Compensation Methods for Non-wood Forest Goods and Services, November 2008, 41 p.
- ŠÁLKA J., 2008: Rozšírená teória verejných statkov a verejnoprospešné funkcie lesov. In: *Aktuálne otázky ekonomiky LH SR*, zborník z odborného seminára, Zvolen: NLC, s. 55-64.
- ŠÁLKA J., TRENČIANSKY M., BAHULA P., BALÁŽOVÁ E., 2008: *Ekonomía životného prostredia*. Učebné texty, Zvolen: TU Zvolen, 162 s.
- WEISS G., 2000: Evaluation of policy instruments for protective forest management in Austria. *Forest Policy and Economics* 1, p. 243-255.